

СРПСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

Том III
Књига 2

Демократија – Ђуша

МАТИЦА СРПСКА
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ

НОВИ САД – БЕОГРАД 2021

СРПСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

Издавачи

МАТИЦА СРПСКА, Нови Сад
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ, Београд
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ, Београд

За издаваче

Проф. др Драган Станић
Академик Владимир Костић
Др Милорад Марјановић

Лектори

Милена Миловић, Вера Василић

Коректор

Вера Василић

Компјутерски слој

Редакција Српске енциклопедије

Припрема за штампу

Александар Придићевић

Технички уредник

Вукица Туцаков

Штампа

Бирограф, Земун

Тираж 4.000

ISBN 978-86-7946-382-1

СР – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

0/9(497.11)(031.038)

СРПСКА енциклопедија. Том 3. Књ. 2. Демократија - Буша /
[уређивачки одбор Драган Станић ... и др.]. - Нови Сад : Матица
српска ; Београд : Српска академија наука и уметности ; Завод
за уџбенике, 2021 (Земун : Бирограф). - 976 стр. : илустр. ; 30 cm

Текст штампан тростубачно. - Тираж 4.000.

ISBN 978-86-7946-382-1

а) Србија -- Енциклопедије б) Енциклопедије, националне

COBISS.SR-ID 56635401

К.Б. 34924

8 600262 060723

током овог периода (пре око 15.000 година) дошло до хватања и првобитних кроћења дивљих предака данашњег пса, док се почетак систематске д. датира у период од око 10.000 година п.н.е. Делови света, односно места где су започети процеси д. данас су мање-више прецизно лоцирани. Примарну позицију за д. животиња има подручје које у облику месечевог српа обухвата делове северне Африке, Медитерана и Блиског Истока, као и део централне Азије који се назива Плодни полумесец, затим подручје југоисточне Азије и Кине, као и поједине делове Јужне и Централне Америке. Биогеографски посматрано, главни центри д. животиња смештени су на широком подручју Евроазије, док је значајно мањи број центара у Африци и на Америчком континенту. Од десет најважнијих врста домаћих сисара девет је domestikовано у пределу Евроазије, а половина тих врста у региону Плодног полумесеца. Све врсте домаћих животиња воде порекло од својих дивљих предака, односно родоначелника, од којих се неки и данас налазе у живом облику, док су за неке врсте домаћих животиња њихови дивљи преци изумрли. Данас су живи дивљи родоначелници пса (вук и шакал), магарца (афрички дивљи магарцац), домаћег бивола (азијски дивљи биво), оваца (европски и азијски муфлон), коза (дивља коза) и свиња (европска и азијска дивља свиња). С друге стране, дивљи родоначелници говеда и тешких раса коња су изумрли током времена. Међутим, и даље постоји недоумица да ли коњ данас уопште има живог родоначелника или су живи само примерци које је човек одређеним методама гајења успео да „реконструише“.

ЛИТЕРАТУРА: J. Clutton-Brock, *A Natural History of Domesticated Mammals*, Cambridge 1999; E. O. Price, *Animal Domestication and Behavior*, Wallingford 2002; P. Поповић, *Попис њољовиривреде 2012. Сјочарсјиво у Рейублици Србији*, Бг 2014; В. Богдановић, *Биолошке основе сјочарсјива*, Бг 2016.

В. Богдановић

ДОМЕТИ, часопис за културу који од октобра 1974. излази у Сомбору. Реч је о првом сомборском часопису за културу после II светског рата. Издавачи су најпре били Самоуправна интересна заједница културе и Културно-просветна заједница Сомбор, а од броја 16 (1979) до данас Народна библиотека „Карло Бијелички“ (преименована 1997. у Градску библиотеку „Карло Бијелички“). Првобитно су у Д. објављивани ћирилични и латинични текстови, а од 1979. часопис излази на ћирилици. Иако замишљен као квартални часопис (од првог броја у импресуму је наведено да „излази у пролеће, лето, јесен и зиму“), прве године изашао је један број, 1975. три броја (2–4), а од 1976. излази неједначним ритмом, често и као двојрој,

тројрој или четворрој. Први број уредио је Миодраг Миленовић, а од броја 2 (1975–1979) главни и одговорни уредник био је Бошко Ивков. Уређују га потом: Миро Вуксановић (1979–1988), Радивој Стоканов (1988–2012), Миленко Попић (2012), Давид Кеџман Дако (2013–2015) и Саша Радојчић (од 2015). Неке од рубрика („Реч“, „Чин“, „Вредновања“, „Баштина“, „Боја и облик“ итд.), присутне од првог броја, задржале су се до данас. Премда полази од потребе да се стара о темама везаним за сомборски регион, часопис се временом окреће модернијим и актуелним темама из књижевности, објављујући прилоге савремених, претежно домаћих, песника, прозаиста, књижевних критичара, те студије везане за књижевност, историју, филозофију, историју уметности итд. Године 2015. објављен је комплет од два DVD-а у издању Градске библиотеке „Карло Бијелички“ у Сомбору, поводом 40 година излажења (1974–2014), који садржи 157 бројева часописа и видео-снимак.

ИЗВОР: www.biblioso.org.rs/knjige/cat/dometi.

Д. В. Тодоресков

ДОМИНИКАНЦИ, католички монашки ред Браће проповедника (Fratres Ordinis Praedicatorum) који је почетком XIII в. у Лиону основао Св. Доминик (Dominicus de Guzman), а 1216. одобрио папа Хонорије III. Проповедали су крајње сиромаштво (отуда припада групи просјачких редова – ordines mendicantes), што је већ после смрти оснивача напуштено. Одбацили су мануелни рад и посветили се интелектуалном и дали познате научнике. Њихови најпознатији чланови били су Алберт Велики и Св. Тома Аквински, сликари фра Анђелико да Фиесоле и Бартоломео де ла Порта, реформатор Ђироламо Савонарола, мистици Екхарт и Јохан Таулер. Због фанатизма папа Гргури IX поверио им је инквизицију када је основана. Рачунајући на њихову оданост, ревност и борбеност, папа их 1232. шаље у Босну, да као поузданији замене фрањевце. Црква у Босни држала се по страни и од православне и од римокатоличке цркве, плашећи се политичке и војне надмоћи православне Србије и посебно римокатоличке Мађарске. Сарађују са херцегом Хрватске Коломаном у његовој казненој експедицији у Босни против Босанске цркве. У удаљавању од римокатоличанства дошло је до отвореног сукоба са Римом, због чега је папа укинуо бискупију у Босни и 1239. пренео седиште једине римокатоличке бискупије у Ђаково. Међутим, због јаког отпора народа и властеле, а без помоћи бана Нинослава, д. се нису одржали, папа је 1247. Босну потчињено калочком архиепископу у Угарској, који је подизао крсташке ратове против Босанаца. То је довело до разлаза са Римом

и приближавања православљу. Папа Јован XXII признаје 1319. да је римокатолицизам у Босни изгубљен. Две деценије касније у Босну су поново упућени минорити (мала браћа, касније названи фрањевци), али је и њихов успех био незнатан. Из Дубровника су управљали једном Богородичином црквом код рудника Брсково где је постојала колонија дубровачких трговаца и рудара католика.

Р. Милошевић

Џиљеви д. били су проповедање јеванђеља, ширење католичке вере и сузбијање јереси. Међу д. се налазио велик број високо образованих теолога што је изградило њихов статус интелектуалног реда. Поред фрањевачког реда, д. су имали изузетно значајну улогу у обликовању градске културе, будући да су активности новоформираних просјачких редова биле везане углавном за градска насеља.

Д. су брзо након оснивања реда основали своје манастире у градовима на источној обали Јадрана. У Дубровник су стигли 1225, док су у Бар упућени булом папе Гргура IX 1236, како би помогли у спречавању црквених нереда који су се дешавали у том граду. Највише података о д. сачувано је за Котор, који је у то време био у саставу средњовековне српске државе. Историја овог реда у Котору започиње у време владавине српског краља Уроша I (1243–1276), када је основан први њихов манастир у граду. Которски племић Павле Бари је 1263. саградио патронатску цркву посвећену Св. апостолу Павлу, а 1266. ју је поконио, заједно са својом кућом уз коју је црква била сазидана, д. који су у Котор дошли из Дубровника. Из повеће которског бискупа Марка (1260–1271), којом је потврдио ктиторски чин, сазнаје се да су Павле и његова жена Добра, будући без крвног наследника, а надахнути Светим духом, усвојили као сина брата Михаила, приора доминиканског манастира из Дубровника, а затим и браћу Флоријана, Трифуна и Марка. У наредном веку овај ред је у Котору добио већи манастир и цркву. Угледни которски властелин и протовестијар српског цара Душана, Никола Бућа, поконио је 1344. свој посед изван северних градских зидина поред реке како би се на њему саградио доминикански манастир Св. Николе од реке (*Sci Nicolai de flumine*). Бућа је дозволио за изградњу добио од папе Климента VI, који је као услов навео да у манастиру мора да борави најмање дванаесторо браће д. Папин првобитни захтев није поштован будући да је Никола Бућа у својој даровници навео да у манастиру треба да борави најмање шесторица д. Ако д. не буду поштовали одредбу из даровнице, манастир са поседом и црквом треба да буде враћен ктитору или његовим наследницима. Крајем XV в. реформисани д. строге стеге (опсерванти) подигли су у

доминикански манастир Св. Николе своју капелу Св. Винцентиа Ферера. Трешем реду д. припадала је блажена Озана (1493–1565), која је прихватила строги вид анахоретског живота, реклузоријум, у малој ћелији покрај прве њихове цркве Св. Павла у Котору.

Знатно мање извора је сачувано о делатности д. у другим деловима средњовековне српске државе и односе се углавном на рударске тргове и насеља, подручја која су била насељена католицима. Године 1285. упућена је молба которском бискупу Домнију да дозволи дубровачким д. да преузму управу над капелом посвећеном Богородици у Брскову. Извори помињу деловање доминиканског проповедника фра Хермана (*fra Armanus Teutonicus de ordine praedicatorum*) у Новом Брду 1280. У другој половини XV в. у Новом Брду су били активни д. *Juan de Nouamonte* и професор теологије *Valerius de Nouamonte*. Валерије је за себе и за д. добио од папе одобрење да врше свештеничке дужности по Србији, пошто због пустошења Турака у овим крајевима влада оскудица у свештенству. Посебно значајну улогу имао је проповедник и мисионар фра Иван Уљаревић (*Olevarius*), родом из дубровачке трговачке породице насељене у Новом Брду, који је добио дозволу 1451. од папе Николе V да проповеда у средњовековној Србији и Босни, подиже „домове“ и прима у свој ред све оне који то буду желели. Припадници д. нису подигли свој манастир на подручју „провинције Рашке“, него су као појединци долазили да врше свештеничку дужност.

Д. су у више наврата били саставни део папских делегација које су долазиле код српских краљева Уроша, Милутина и Стефана Дечанског у вези са решавањем црквених питања. Фра Андрија, д., био је 1322. изабран на место бискупа београдске бискупије.

В. Живковић

ЛИТЕРАТУРА: Ј. Поповић, *Опћа црквена историја*, Ср. Карловци 1912; И. Стјепчевић, *Катедрала Св. Троица у Кошору*, Сплит 1938; М. Ј. Динић, *За историју руварства у средњовековној Србији и Босни*, I–II, Бг 1955–1962; С. Красић, „Некадашњи доминикански самостан Св. Николе у Котору (1266–1807)“, *Прилози иновјестини умјетности у Далмацији*, 1989, 28; С. А. Јалимам, „Биљешка о доминиканцима у средњовековној Србији“, *ИЧ*, 1991, 38; М. Спремић, *Десетог Тураћ Бранковић и његово доба*, Бг 1994; С. Јалимам, *Државност доминиканаца у средњовековној Босни*, Тузла 1999; Л. Блехова Челебић, *Хришћанство у Боки 1200–1500. Которски дискрипциј*, Пг 2006.

ДОМИНКО, Фран, астроном, физичар, универзитетски професор (Водњан, Истра, 26. VII 1903 – Љубљана, 22. II 1987). У Болоњи на Филозофском факултету дипломирао физику. Ту је 1929. одбранио докторску тезу из физике, за коју је добио златну медаљу „Аугусто Риги“. Асистент на

Астрономском институту у Болоњи 1929–1931, када је отпуштен због фашистичког прогона словеначке интелигенције. Прве стручне радове објављивао 1931. у астрономској ревији *Coelum*. На Астрономској опсерваторији у Београду ради 1932–1938. и 1946–1948. Ту организује Часовну службу, а ради и на идентификацији малих планета. Био један од оснивача Астрономског друштва и члан редакције и сарадник часописа *Сатурн*. Сарађивао у *Годишњаку нашег неба*. У II светском рату интерниран у логор на Бањици. После изласка придружио се антифашистичкој групи емиграната из Истре и Приморја. Пренео 1947. шест астрономских инструмената са Астрономске опсерваторије у Љубљану, у коју прелази 1948. и постаје ванредни професор на новооснованој Катедри за астрономију. Основао и водио изградњу и опремање Астрономско-геофизичке опсерваторије на Головцу поред Љубљане (1954–1959). Један је од иницијатора пројекта изградње Опсерваторије на Хвару. Оснивач и уредник астрономских ефемерида *Naše nebo in zemlja* 1950–1962. Покренуо *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike* и уредио осам томова 1971–1985. Био је велик популаризатор астрономије и написао многобројне чланке за словеначке и југословенске часописе. Председник Природословног друштва Словеније 1958–1961.

ДЕЛО: *Pogled v vesolje*, Ljub. 1957.

ЛИТЕРАТУРА: С. Јужних и др., *Fran Dominko v slovenski astronomiji: prvi profesor astronomije na Univerzi v Ljubljani, ustanovitelj Astronomsko-geofizikalnega observatorija v Ljubljani: njegov prispevek zgodovini slovenskega naravoslovja*, Ljub. 2007; М. Радованац, „Фран Доминко, Божидар Поповић и Слободан Петковић на Астрономској опсерваторији“, *Публикације Астрономског друштва „Руђер Бошковић“*, 2014, 13. М. С. Димитријевић

ДОМИНКОВИЋ, Кристо П., публициста, писац (Дубровник, 16. I 1877 – Дубровник, 20. X 1946). По завршетку гимназије у родном Дубровнику 1897. одлази на студије медицине у Беч, где је био активан у студентском покрету. Потом прекида студирање, враћа се у Дубровник, бави се новинарством, те сарађује у *Дубровнику* и *Српском гласу*. Уредник *Дубровника* постаје 1905, а почетком 1909. власник, издавач и одговорни уредник истог листа. По смрти Антуна Фабриса кратко је уређивао и књижевни часопис *Срђ* (1905). Један је од оснивача Дубровачког соколског друштва „Душан Силни“, чије је оснивање предложио на скупу Српске дубровачке академске омладине 1907. Као истакнути политички вођа Срба католика у Дубровнику, учествовао је у свим њиховим активностима већ од гимназијских дана, па је због тога био прогањан и затваран током читавог живота. За време I светског рата ухапшен је и интерниран. Између два рата обнавља

Дубровник, да би током II светског рата поново био ухапшен. Сем бављења публицистиком, писао је и новеле и приповетке, као и мемоарску прозу, што је објављивао у дубровачким, далматинским и српским листовима и часописима, као и у посебним издањима (*Сличице са села из дубровачке околине*, Дубр. 1906; *Дубровник и околица*, Дубр. 1922). Посебно је значајно његово издање *Пиљци и кржине* (Дубр. 1922), књига успомена на хапшење, талаштво и интернирање најистакнутијих Срба католика у Дубровнику 1914. Потписивао се псеудонимом Ђиво Книмоћ и иницијалима К. П. Д. и К. Д. Одликован је Ордеом Св. Саве.

ИЗВОРИ: *Југословенска штампа, Реферати и библиографије*, Бг 1911; *Каталог књига на језицима југословенских народа 1868–1972*, III, Бг 1977; И. Перић, *Дубровачка периодика 1848–1918*, Дубр. 1980; *Преглед развоја дубровачке периодике између два свјетска рата*, Зг 1982.

ЛИТЕРАТУРА: С. Л. Сретеновић, *Српске новине 1834–1934, споменница*, Бг 1934; М. Киновић, *Историја народне библиотеке у Београду*, Бг 1960; М. Ж. Живановић, *Дубровник у борби за уједињење 1908–1918*, Бг 1962; Ј. С. Радојчић, *Срби – Српска Крајина, Далмација, Славонија, Хрватска*, Бг 1994; Н. Тоља, *Дубровачки Срби кататолици – историје и заблуде*, Дубр. 2011; И. Арсић, *Срби у Дубровнику*, Бг 2019. И. Арсић

ДОМИШЉАН, лист који је с прекидима излазио у Новом Саду 1862–1868. Први број се појавио 17. I 1862, а покрено га је и о сопственом трошку издавао адвокат из Руме Светозар Стојадиновић. Без сарадника сам је у њему писао. Намера му је била да лист буде хумористичко-сатиричног садржаја, али му је шала била најслабија страна, јер је деловала умишљено и напрегнуто. Сатира је била ретка и, по оцени савременика, мало је кога погађала. Лишен духа и досетки, лист је имао јасна политичка начела. Иако се она о либерализму и уставним тежњама нису слагала с погледима *Српског дневника*, у многим другим питањима нису се од њих битно ни разликовала. Посебну пажњу Д. је посвећивао локалним интересима, пре свега онима који су се тицали Срема. Ту је указивао на општинске пропусте и разне друштвене мане, које је разобличавао и критиковао. Водио је прави рат против калуђера и њихових злоупотреба. Није бирао речи осуде аустријског централистичког система и апсолутистичког начина владања. Колико је желео да Срби у Угарској добију своју аутономну област и за њу се залагао, толико је нападао мађарско историјско право, мађарску државну идеју и неприкривену тежњу за мађаризовањем свих немађарских народа. Оштру критику изрицао је и о заговорницима великохрватске идеје. Писао је да су Хрвати Срби, да говоре српским језиком, да се српство и хрватство узајамно искључују и да никако не могу ићи заједно. Од бомбардовања